

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОЇ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ

LEGAL GUARANTEES OF PRODUCT QUALITY ASSURANCE

Верхола Ю.В.,
 викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
 Львівського державного університету внутрішніх справ

Проаналізовано спеціальні нормативні акти, які забезпечують правові гарантії належної якості продукції. Зроблено низку висновків, спрямованих на вдосконалення правових гарантій забезпечення належної якості продукції, що споживається.

Ключові слова: споживач, гарантія якості, належна якість.

Проанализированы специальные нормативные акты, которые обеспечивают правовые гарантии надлежащего качества продукции. Сделан ряд выводов, направленных на совершенствование правовых гарантий обеспечения надлежащего качества потребляемой продукции.

Ключевые слова: потребитель, гарантия качества, надлежащее качество.

Special regulations that provide legal guarantees of product quality is analyzed. A number of conclusions aimed at improving the legal guarantees to ensure the quality of products consumed are made.

Key words: consumer, quality assurance, necessary quality.

Постановка проблеми. Захист інтересів і прав споживачів неможливий без забезпечення гарантії отримання товарів і послуг високого рівня якості. Право споживачів-громадян на придбання товарів належної якості в незалежній Україні стало одним з основних конституційних прав громадянина, реалізація якого потребує встановлення певних гарантій.

Метою статті є встановлення правових гарантій прав споживачів щодо забезпечення належної якості придбаної продукції на основі чинного законодавства, а також вироблення пропозицій з удосконалення чинного законодавства України про захист прав споживачів. Для досягнення визначеної мети в процесі дослідження поставлено такі завдання: проаналізувати чинне законодавство, що регулює відносини забезпечення прав споживачів у сфері якості товарів; дослідити правові гарантії забезпечення належної якості продукції; сформулювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення захисту прав споживачів на придбання продукції належної якості.

Стан дослідження. Необхідність проведення такого дослідження пов'язана насамперед з наявністю

об'єктивних проблем у сфері застосування засобів захисту прав споживачів, зумовлених недосконалістю чинного законодавства, активним розвитком ринкових відносин. Тією чи іншою мірою ці проблеми були об'єктом дослідження в працях О.В. Дзери, О.І. Загорулька, О.В. Зверева, Л.М. Іваненко, Т.О. Кагала, С.А. Косінова, В.М. Коссака, Г.А. Осетинської, Н.С. Салухіної, В.С. Щербини, О.М. Язвінської та ін.

Виклад основного матеріалу. Право споживача на придбання товарів належної якості в незалежній Україні стало одним з основних конституційних прав громадянина, реалізація якого потребує встановлення певних гарантій. Відповідно до ст. 50 Конституції України, кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на компенсацію завданої порушенням цього права шкоди.

Конституція гарантує кожному, зокрема й іноземним громадянам та особам без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах (ст. 26), право «<...> вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена».

Конституція України також визначає: «Кожен має право на житло» (ст. 47); «Кожен має право на достатній життєвий рівень» (ст. 48); «Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування» (ст. 49); «Кожен має право на освіту» (ст. 53) [1].

Право громадянина на безпечне для життя довкілля і на інформацію про якість товарів є соціально-економічним правом, оскільки його реалізація можлива, насамперед, завдяки відповідному рівню матеріального виробництва та соціальних відносин у суспільстві. Водночас наведену конституційну норму не можна розглядати як таку, що зобов'язує державу забезпечити громадянина якісними товарами. Держава бере на себе обов'язок встановлювати для виробників критерії щодо якості товарів та зобов'язувати виробників, продавців надавати громадянам всю інформацію щодо ступеня корисних та інших властивостей запропонованого споживачам товару. Це досягається шляхом ухвалення відповідних законів, створення спеціальних органів контролю за якістю продукції та захисту прав потерпілих. Споживач, у свою чергу, самостійно вирішує придбати товар з урахуванням своїх бажань, фінансових та інших можливостей.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів», споживачі мають право на належну якість товарів, торговельного обслуговування, безпеку товарів та на необхідну, доступну та достовірну інформацію про кількість, якість і асортимент товарів [4].

Така конструкція норми ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів» зобов'язує державу забезпечити не лише створення інформаційної системи про якість товарів, що реалізуються всіма суб'єктами підприємництва, але і визначити необхідні вимоги, яким мають відповідати ці товари, а також забезпечувати здійснення державними органами контролю за дотриманням суб'єктами підприємницької діяльності цих та інших вимог. В Україні вже є відповідна державна система захисту прав споживачів. Так, згідно із ч. 3 ст. 5 Закону «Про захист прав споживачів», захист прав споживачів здійснюють центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів, місцеві державні адміністрації, органи, що здійснюють державний санітарно-епідеміологічний нагляд, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, а також суди [4].

В Україні створена власна система, яка забезпечує якість продукції в умовах ринкової економіки. До найважливіших законодавчих актів України в цій сфері насамперед необхідно віднести Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» [8], закони України «Про стандартизацію» [9], «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [5]. Вищезазначені нормативні акти встановлюють:

- правові основи державного нагляду за дотриманням стандартів, норм і правил суб'єктами підприємництва та відповідальність за їх порушення;
- правові й економічні основи систем стандартизації і сертифікації, організаційні форми їх функціонування;
- правові основи забезпечення в Україні єдності вимірювань за допомогою засобів вимірювань за зразками державних еталонів одиниць;
- правові основи захисту прав споживачів у разі порушення їхнього права на придбання товару (роботи, послуги) належної якості тощо.

Сьогодні дуже гострим є питання про гарантії якості продукції, на які може розраховувати споживач. Товари, що надходять у роздрібну торгівлю, мають забезпечувати потреби споживачів упродовж певного проміжку часу. Згідно зі ст. 8 Закону України «Про захист прав споживачів», у разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку недоліків споживач, в порядку та в строки, встановлені законодавством, має право вимагати:

- 1) пропорційного зменшення ціни;
- 2) безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк;
- 3) відшкодування витрат на усунення недоліків товару.

У разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку істотних недоліків, які виникли з вини виробника товару (продавця, виконавця), або фальсифікації товару, підтверджених за необхідності висновком експертизи, споживач, в порядку та в строки, встановлені законодавством, і на підставі обов'язкових для сторін правил чи договору має право за своїм вибором вимагати від продавця або виробника:

- 1) розірвання договору та повернення сплаченої за товар грошової суми;
- 2) вимагати заміни товару на такий же товар або на аналогічний, із числа наявних у продавця (виробника), товар [4].

Захист прав споживачів також має здійснюватися відповідно до вимог міжнародного права. Так, згідно зі ст. 2 Закону України «Про захист прав споживачів», якщо міжнародним договором України встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені в законодавстві України про захист прав споживачів, то застосовуються правила міжнародного договору.

Споживач має право обміняти недовольний товар належної якості на аналогічний у продавця, в якого він був придбаний, якщо товар не задовольнив його за формою, габаритами, фасоном, кольором, розміром або з інших причин не може бути ним використаний за призначенням.

Споживач має право на обмін товару належної якості протягом чотирнадцяти днів, не рахуючи дня купівлі, якщо триваліший строк не оголошений продавцем.

Обмін товару належної якості провадиться, якщо він не використовувався і якщо збережено його товарний вигляд, споживчі властивості, пломби, ярлики, а також розрахунковий документ, виданий споживачеві разом із проданим товаром.

У п. 1 Положення про Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів зазначено, що Держспоживінспекція України є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів [6].

Основними завданнями Держспоживінспекції України є:

- 1) реалізація державної політики у сферах:
 - а) державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів і рекламу в цій сфері;
 - б) державного ринкового нагляду;
 - в) державного нагляду за додержанням технічних регламентів, стандартів, норм і правил;
 - 2) внесення на розгляд міністра пропозицій щодо формування державної політики у сферах діяльності Держспоживінспекції України.
- Держспоживінспекція України відповідно до покладених на неї завдань:
- 1) здійснює державний контроль за додержанням законодавства про захист прав споживачів;
 - 2) здійснює у межах своєї компетенції контроль за додержанням законодавства про рекламу;
 - 3) здійснює державний ринковий нагляд у межах сфери своєї відповідальності;
 - 4) здійснює у межах своєї компетенції державний нагляд за додержанням технічних регламентів, стандартів, норм і правил;
 - 5) здійснює в межах своєї компетенції заходи з виробництва та поширення соціальної реклами;
 - 6) забезпечує міжнародне співробітництво в межах своїх повноважень, бере участь у роботі відповідних міжнародних організацій;
 - 7) бере участь у підготовці міжнародних договорів України, готує пропозиції щодо укладення, денонсації таких договорів, у межах своєї компетенції укладає міжнародні

договори України та забезпечує виконання зобов'язань України за міжнародними договорами з питань, що належать до відання Держспоживінспекції України;

8) представляє Кабінет Міністрів України за його дорученням у міжнародних організаціях та під час укладення міжнародних договорів;

9) сприяє органам місцевого самоврядування в здійсненні ними повноважень щодо захисту прав споживачів;

10) сприяє створенню необхідних умов для навчання та набуття населенням правових знань у сфері захисту прав споживачів;

11) організовує надання споживачам консультацій із питань захисту їхніх прав;

12) надає методичну допомогу органам виконавчої влади з питань здійснення заходів щодо реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів;

13) сприяє реалізації в Україні Керівних принципів для захисту інтересів споживачів, ухвалених Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 9 квітня 1985 р.;

14) здійснює інші повноваження, визначені законами України та покладені на неї Президентом України.

Держспоживінспекція України для виконання покладених на неї завдань має право установленим порядком:

1) перевіряти в суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, зокрема ресторанного господарства, якість продукції, додержання обов'язкових вимог щодо безпеки продукції, а також додержання правил торгівлі та надання послуг;

2) відбирати в суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, зокрема ресторанного господарства, зразки товарів, сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектувальних виробів для проведення перевірки їхньої якості на місці або для незалежної експертизи у відповідних лабораторіях та інших установах, акредитованих на право проведення таких робіт згідно із законодавством;

3) одержувати безоплатно від суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, зокрема ресторанного господарства, що перевіряються, копії необхідних документів, які характеризують якість продукції, сировини, матеріалів, комплектувальних виробів, що використовуються для виробництва такої продукції;

4) проводити контрольні перевірки правильності здійснення розрахунків зі споживачами;

5) давати суб'єктам господарювання обов'язкові до виконання приписи щодо припинення порушень прав споживачів;

6) припиняти відвантаження і реалізацію товарів, які не відповідають вимогам нормативних документів, додержання яких відповідно до законодавства є обов'язковим, до усунення суб'єктами господарювання сфери торгівлі і послуг, зокрема ресторанного господарства, виявлених недоліків;

7) забороняти суб'єктам господарювання сфери торгівлі і послуг, зокрема ресторанного господарства, реалізацію споживачам продукції в разі:

– відсутності документів, що засвідчують її відповідність вимогам нормативних документів, додержання яких відповідно до законодавства є обов'язковим;

– відсутності сертифіката відповідності або свідчення про визнання відповідності такої продукції, якщо її внесено до переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації;

– ввезення такої продукції на територію України без документів, які підтверджують її належну якість;

– коли строк придатності продукції не зазначено або зазначено з порушенням вимог нормативних документів, додержання яких відповідно до законодавства є обов'язковим, чи коли такий строк закінчився;

– коли продукція є фальсифікованою;

8) ухвалювати рішення про:

– припинення суб'єктами господарювання сфери торгівлі і послуг, зокрема ресторанного господарства, реалізації та виробництва продукції, що не відповідає

вимогам нормативно-правових актів і нормативних документів, додержання яких відповідно до законодавства є обов'язковим, до усунення виявлених недоліків;

– тимчасове припинення діяльності суб'єктів господарювання сфери торгівлі (секцій, відділів) і послуг, зокрема ресторанного господарства, складів підприємств оптової і роздрібно торгівлі й організацій незалежно від форми власності, що систематично реалізують товари неналежної якості, порушують правила торгівлі та надання послуг, умови зберігання і транспортування товарів, до усунення виявлених недоліків;

9) опломбовувати виробничі, складські, торговельні й інші приміщення суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, зокрема ресторанного господарства, а також несправні, з неправильними показаннями, з пошкодженим повірочним тавром або без нього, чи з таким, строк дії якого закінчився, засоби вимірювальної техніки, за допомогою яких здійснюється обслуговування споживачів;

10) подавати до суду позови щодо захисту прав споживачів та ін.

Також Держспоживінспекція України має право забороняти:

– передачу замовникові і застосування (під час виробництва) конструкторської, технологічної та проектної документації, яка не відповідає вимогам технічних регламентів, стандартів, норм і правил, додержання яких відповідно до законодавства є обов'язковим, щодо якості продукції та технологічних процесів;

– виробництво, випуск (зокрема з ремонту), зберігання, транспортування, використання (експлуатацію), реалізацію продукції та її окремих партій із порушенням технічних регламентів, стандартів, норм і правил, додержання яких, відповідно до законодавства, є обов'язковим, крім випадків, коли відхилення від стандартів, норм і правил передбачено угодою про розподіл продукції;

– випуск і реалізацію продукції, яка підлягає обов'язковій сертифікації, але не пройшла її в установлені строки, або яка підлягає іншій обов'язковій процедурі підтвердження відповідності, але щодо якої немає документа про відповідність, а також продукції, виробництво якої проводилося без ліцензії, якщо її одержання передбачено законодавством.

П. 1 Положення про Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України зазначає, що Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України (далі – Держветфітослужба України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра аграрної політики та продовольства України (далі – міністр), входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики в галузі ветеринарної медицини, безпечності харчових продуктів, сферах карантину та захисту рослин, охорони прав на сорти рослин, державного нагляду (контролю) за племінною справою у тваринництві [2].

Держветфітослужба України відповідно до покладених на неї завдань здійснює контроль і нагляд за дотриманням вимог стандартів і технічних умов під час транспортування, зберігання і використання (експлуатації) харчової продукції, бере участь у розробленні обов'язкових параметрів безпечності й якості харчових продуктів; здійснює державний контроль за виробництвом і готовою продукцією на м'ясопереробних, рибодобувних, рибопереробних і молокопереробних підприємствах, видає експлуатаційні дозволи операторам потужностей (об'єктів), які виробляють харчові продукти, а також здійснює державний контроль на підприємствах гуртового зберігання харчових продуктів.

Державна санітарно-епідеміологічна служба України входить до системи органів виконавчої влади в галузі охорони здоров'я й утворюється для забезпечення реалізації державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення [7].

Держсанепідслужба України відповідно до покладених на неї завдань:

- здійснює контроль і нагляд за дотриманням вимог стандартів і технічних умов під час транспортування, зберігання і використання (експлуатації) нехарчової продукції;
- проводить аналіз й оцінку ризику для здоров'я і життя людини, обґрунтування заходів з управління ризиком, обстеження, розслідування, лабораторні й інструментальні дослідження і випробування, а також санітарну, гігієнічну, токсикологічну, епідеміологічну й інші види оцінки середовища життєдіяльності людини, об'єктів, нехарчової продукції, робіт, послуг, проектної та нормативної документації і видає висновки щодо їхньої відповідності вимогам санітарних норм.

Відповідно до п. 4.10 «Правил продажу непродовольчих товарів», під час продажу електропобутових товарів працівники суб'єкта господарювання зобов'язані в присутності покупця перевірити їхню якість, комплектність, наявність технічного паспорта, гарантійного талона (за необхідності), інструкції з експлуатації, точність міри

або кількості (шнура, проводу, дрібних товарів). Технічно складні електропобутові товари й електроосвітлювальна арматура, електролампи перевіряються в дії [2].

Висновки. Правові гарантії якості продукції регулюються багатьма законодавчими актами, що забезпечують задоволення очікувань споживачів, критерієм якості продукції є її корисність, втілена в ступені придатності, а здатність продукції задовольняти відповідні потреби людей зумовлюється її властивостями, зокрема, надійністю, довговічністю, ефективністю, які відповідають нормативним вимогам, плановим приписам і договорам.

Необхідно вдосконалити нормативну базу, яка повинна охопити всі аспекти даної проблеми, а також потрібно заохочувати розроблення загальних програм освіти й інформування споживачів з урахуванням культурних традицій населення, зобов'язати відповідальні органи через засоби масової інформації публікувати результати порівняльних випробувань, які б містили загальну інформацію про продукт, традиції споживання й особливості виробництва цього товару.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 534к/96. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Правила роздрібної торгівлі непродовольчими товарами від 19 квітня 2007 р. № з1257-07. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1257-07>.
3. Про затвердження Положення про Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України: указ Президента України від 29 листопада 2011 р. № 219/2013. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/464/2011>.
4. Про захист прав споживачів: Закон України від 1 грудня 2005 р. № 3161-15. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
5. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 1 січня 2016 р. № 771/97. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80>.
6. Про Положення про Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів: указ Президента України від 22 лютого 2012 р. № 134/2012. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/465/2011>.
7. Про Положення про Державну санітарно-епідеміологічну службу України: указ Президента України від 14 лютого 2012 р. № 85/2012. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/400/2011>.
8. Про стандартизацію і сертифікацію: Декрет Кабінету Міністрів України від 10 травня 1993 р. № 46-93. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/46-93>.
9. Про стандартизацію: Закон України від 15 січня 2015 р. № 124-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>.
10. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.